

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

Degel från Gotlands vendeltid för tillverkning av glasflusspärlor

Nerman, Birger

Fornvännen 252-253

http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1951_252

Ingår i: samla.raa.se

Härvid är att märka att metoden ej f. n. tillåter äldre bestämningar än ca 30 000 år.

I en del fall har den arkeologiska dateringen angivits som Alleröd, vilken antages ligga mellan 10 800 och 13 000 år tillbaka i tiden. Mankato (enl. Flint) ca 25 000 år (mycket osäkert). I övrigt ha de av Libby och hans provtagare angivna arkeologiska dateringarna använts.

Den rätta heldragna linjen i figuren anger hur sambandet mellan de bägge metoderna för åldersbestämning skulle te sig om full överensstämmelse rådde. På ömse sidor om den heldragna linjen anges avvikelserna med 1 000 år (streckade linjer). Vi se sålunda att endast i fyra fall ligger överensstämmelsen inom 1 000 år. Om man vill använda viss procentisk säkerhet har som stöd för ögat inlagts de prickade linjerna utvisande 20 % gränsen.

Den snedstreckade ytan visar den ungefärliga gränsen, 30 000 år, utanför vilken Libbys metod f. n. ej kan användas. Därför har nr 480 och 459 som ha högre arkeologisk ålder inlagts på 30 000 årsgränsen.

Nr 480 är angiven som mer än 17 000 år. De tre Allerödsproven ha inlagts med streck betecknande periodens längd. Likaledes 406.

Av proven ligga omkring en tredjedel mycket spridda och endast 1/5 inom antingen tusenårsgränsen (streckade linjer) eller 20 % gränsen (prickade linjen). Emellertid måste mer material samlas. Och framförallt måste materialet väl arkeologiskt dateras och helst vara taget ur kända lagerföljder.

I en hel del fall förefaller det här refererade materialet vara dåligt bestämt. Kanske mest beroende på att dateringen av vederbörande perioder ej stämma med verkligheten.

O. Arrhenius

DEGEL FRÅN GOTLANDS VENDELTID FÖR TILLVERKNING AV GLASFLUSSPÄRLOR

Att senast under Vendeltiden konsten att tillverka vissa slag av pärlor varit bekant på Gotland visas av att pärlgarnityren där under detta skede ofta äro mycket rika och ofta ha en speciell sammansättning.

I fråga om en grupp av pärlor, de av vissa sorters kalksten (korallkalksten, enkrinitkalksten), vilka föreligga i formerna Ant. Tidskrift för Sverige 22: 4, s. 66 textfig. 11 a, d, e, förekomma sådana endast på Gotland och ha alltså tillverkats där; bergarten är också inhemska på ön.

— Dessa pärlor äro emellertid framställda enbart genom tillformning. Att man dock på Gotland under Vendeltiden även förstod att smälta glasflusmassa — denna var med all sannolikhet importerad, men varifrån är ännu icke utrett — och därav forma pärlor, framgår av att fragment till en degel för dylik smältning anträffats på ön.

År 1917 inlämnades till Statens Historiska Museum ett antal föremål, som av en hemmansägare Herman Forslund, Norrbys i Hall, anträffats

»under plöjning i en åker därstädes» (SHM inv.-nr 16000). Föremålen härröra ifrån skilda tider; bl. a. förekomma en rad stenyxor (stället utgör en bekant boplats för sådana). Från Vendeltiden föreligga två bronsföre-

*Kantfragment av degel av lera. Norrbys, Hall sn, Goll. —
Rim fragments of crucible.*

mål: ett runt spänne och en sölja med ram ungefär som Ant. Tidskrift för Sverige 22: 4, fig. 56, resp. 81, båda visande spår av bränning. Bägge tillhöra den andra av de fyra perioder, vari jag anförda ställe indelade Gotlands Vendeltid — spänneformen lever även något in i den tredje perioden — och som jag där daterade till tiden ca 600—ca 675. Numera räknar jag med fem perioder för Vendeltiden på Gotland och daterar den andra perioden till tiden ca 600—ca 650; jfr Nerman, Die Vendelkultur im Lichte der gotländischen Funde, i Pirmā baltijas vēsturnieku konference, Rīgā, 16.—20. VIII. 1937, Riga 1938, s. 94 f. Uppenbarligen härröra spännet och söljan ifrån en brandgrav ifrån nyssnämnda period.

I den ifrågavarande samlingen föreligga också tre kantfragment av en lerdegel med både ytter- och innerytor bevarade. Degeln har förfärdigats av grå lera. Innerytorna äro helt eller delvis täckta av rödbrun glasfluss-smälta, sådan som använts för de under just den andra Vendeltidsperioden¹ allra vanligaste gotländska glasfluspärlorna. Även förekomma fyra lösa fragment av denna smälta, delvis med färska brottstycken, och några slaggbitar, varav en fastsmält med ett flussfragment. Hur glasfluss-smältan och slaggen kommit i beröring med varandra, vågar jag ej avgöra. Emellertid kan ses, att degeln gått sönder vid själva uppvärmningen, eftersom den rödbruna flussen flutit ut över brottstyckena.

Det är anmärkningsvärt, att degeln tydligen härrör ifrån samma skede som bronsspännet och bronssöljan. Dessa tillhöra, som nämnt, uppenbarligen en brandgrav. I en grav kan emellertid icke en degel, allra minst en trasig sådan, ha nedlagts. Om det föreligger något samband mellan degeln och de två bronspjäserna, synes den enda möjliga förklaringen vara, att degelfragmenten följt med någon fyllnadsjord.

Hur härmed än må förhålla sig, det väsentliga är, att degelfragmenten lämnat bevis för, att pärlor av rödbrun glasfluss tillverkats på Gotland under ett skede, som sannolikt kan bestämmas till 600-talet e. Kr.

Birger Nerman

¹ Jfr Ant. Tidskr. för Sverige 22: 4, s. 66.